



4 Afname en scoring

4.1 Afname

Materiaal

Bij de afname van het *PI-dictee* worden de woorden aangeboden in zinnen. U maakt daarbij gebruik van de standaardzinnen die in Bijlage 1 van deze handleiding zijn opgenomen. Bij jonge leerlingen verdient het de voorkeur gebruik te maken van papier met een belijning waaraan zij gewend zijn. Voor het verwerken van de dicteegegevens maakt u, voor iedere leerling apart, gebruik van het scoreformulier en het foutenanalyseformulier.

Instapniveau

Wordt het dictee bij een leerling voor de eerste maal afgenomen, dan begint u bij blok 5 en gaat u net zolang door tot de afbreekscore is bereikt. Is het dictee al één of enkele malen afgenomen, bijvoorbeeld als het dictee is opgenomen in een leerlingvolgsysteem, dan kunt u beginnen na het laatste blok waarin bij de vorige afname geen enkele fout werd gemaakt. Bijvoorbeeld, als een leerling bij de vorige afname in blok 5 en 10 geen enkel woord fout schreef, dan kunt u bij de volgende afname beginnen met blok 15.

Afbreekscore

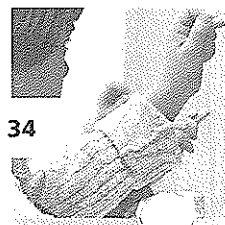
De afname van het dictee wordt afgebroken na het blok waarin *minder dan 8* woorden goed zijn geschreven. Heeft een leerling 8 of meer woorden van een blok goed geschreven dan gaat u verder met de afname van het volgende blok. Bij klassikale aanbieding betekent dit dat niet alle leerlingen gelijktijdig hoeven te stoppen. Het is overigens geen probleem wanneer bij een leerling om organisatorische redenen een blok meer wordt afgenomen dan strikt nodig is. Soms kan het laten schrijven van te moeilijke woorden extra informatie geven over de spellingvaardigheid. Stoppen *voordat* de afbreekscore is bereikt geeft wel een probleem; het is dan niet meer mogelijk het spellingniveau van de leerling goed te berekenen.

Bij individuele afname is het gemakkelijk vast te stellen wanneer de afbreekscore is bereikt. Bij klassikale afname is dit minder eenvoudig. Soms kan het daarom handig zijn de afname over twee momenten te spreiden, zodat u in de tussentijd kunt zien welke leerlingen de afbreekscore al hebben bereikt.

Bij jongere kinderen en ook bij kinderen met leerproblemen kan het eveneens nodig zijn de afname over twee momenten te spreiden, omdat het schrijven voor hen een inspannend karwei kan zijn.

Afname

Zorg dat de leerlingen een vel papier voor zich hebben en vraag hen hun naam op te schrijven en, indien mogelijk, de groep waartoe ze behoren. Vraag eventueel ook de vorm: A of B, het blok:



5 - 60, en de datum op te schrijven. Als de leerling de afnamedatum niet heeft ingevuld of kan invullen, noteer dit dan na afloop zelf op het formulier. De afnamedatum is belangrijk omdat u anders de normscore niet goed kunt berekenen.

Zeg tegen de leerling(en):

"Ik ga je nu een zin voorlezen. In deze zin is één woord dat je mag opschrijven. Ik zeg steeds welk woord het is. Je begint bovenaan met schrijven".

Als de leerlingen begrepen hebben wat de bedoeling is, zeg dan (met vorm A blok 5 als voorbeeld):

"Ik begin nu met de eerste zin. Luister goed: 'De koe loopt in de wei'. Schrijf maar op: in".

Nadat de leerlingen het woord *in* op de juiste plaats hebben geschreven, zegt u:

"Het volgende woord schrijf je onder het eerste woord (wijs zo nodig aan). Luister maar goed: 'Door de bui werden we erg nat'. Schrijf nu op: bui".

Bij de afname geldt verder:

- Het is bij de aanbieding van de zinnen en woorden belangrijk duidelijk te spreken, echter zonder klanken of woorddelen extra te benadrukken. De toonloze /e/, bijvoorbeeld in *verhalen*, of bij de uitgangen *-ig* en *-lijk*, als gebruikelijk uitspreken. Benadruk de 'slot -n' niet.
- Om na te gaan of het woord goed is verstaan, kunt u de leerling(en) vragen het woord eerst na te zeggen. U kunt een woord herhalen als het woord niet goed is verstaan.
- Wanneer leerlingen er naar vragen kunt u de betekenis van een woord uitleggen, echter zonder aanwijzingen te geven voor de schrijfwijze van het woord.
- Bij individuele afname van blok 5 is het volgende van belang. Dit blok bevat voornamelijk klankzuivere woorden. Maar *hout* en *pijl* in vorm A en *mij* en *fout* in vorm B zijn niet klankzuiver; bij /ij/ en /ou/ kan één klank met twee verschillende tekens worden geschreven. Deze woorden zijn echter ook opgenomen, omdat hiermee nagegaan kan worden of de leerling deze klank-tekenkoppelingen kent.

Schrijft een leerling in de A vorm *haut* of *peil*, zeg dan:

"Nee, hout schrijf je met die andere ou. Ken je die ook?", of "Nee, pijl – van pijl en hoog – schrijf je met die andere ij. Ken je die ook?".

Wordt nu *hout* of *pijl* geschreven, dan wordt dit alsnog goed gerekend.

Voor de B vorm geldt hetzelfde. Schrijft een leerling *mei* of *faut*, zeg dan:

"Nee, 'mij' als je het over jezelf hebt, schrijf je met die andere ij. Ken je die ook?", of "Nee, fout schrijf je met die andere ou. Ken je die ook?".

Uiteraard kan dit alleen bij een individuele afname worden nagevraagd; bij groepsgewijze afname rekent u *faut* gewoon fout.

4.2 Scoring

Voor het verwerken van de dictees maakt u gebruik van het score- en foutenanalyseformulier. Voor iedere leerling neemt u een apart formulier.

Allereerst vult u de leerlinggegevens in op het scoreformulier. De afnamedatum speelt een rol bij het bepalen van de *didactische leeftijd*, dl. De didactische leeftijd staat voor het aantal maanden onderwijs dat een leerling heeft gehad. Daarbij gaan we ervan uit dat elk schooljaar 10 didactische maanden telt en dat het leren spellen bij aanvang groep 3 is begonnen. De dl van een leerling midden groep 3 is 5 maanden en een leerling eind groep 5 heeft een dl van 30 maanden.

Kwalitatieve gegevens en observaties noteert u ook. Voor elke afname is daarvoor onder het kopje *Observaties* ruimte gereserveerd. In Hoofdstuk 6 wordt de scoring en interpretatie aan de hand van een voorbeeld geïllustreerd.

De scoringsprocedure verloopt als volgt:

1 Scoren van goede antwoorden

U zet op het foutenanalyseformulier een + achter het woord als het goed is geschreven. Wanneer u alle + woorden telt, hebt u de ruwe score. U telt de woorden, die goed zijn geschreven in het blok waarin de afbreekscore werd bereikt, mee; dit zijn er maximaal 7. U noteert de ruwe totaalscore op het voorblad en zet daarna aan de hand van de normtabellen de ruwe score om in een percentielscore, didactische leeftijdsequivalent, en/of niveaugroep. Uit deze normgegevens is af te leiden of er sprake is van een heel goede, gemiddelde, of zwakke prestatie en of er sprake is van een (ernstige) achterstand.

2 Overnemen van fouten

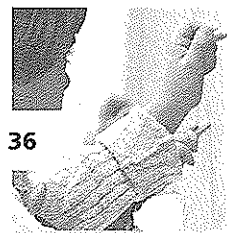
Woorden die fout zijn geschreven neemt u, precies zoals ze door de leerling zijn geschreven, over op het formulier (zie Figuur 4.1). U neemt alle fouten over tot en met de woorden in het blok waarin de afbreekscore is bereikt.

3 Scoring van fouten door omcirkelen

Op het scoringsformulier staan achter elk woord de meest voorkomende foutenalternatieven met een code, bijvoorbeeld 25.4 of 15.3. Deze code geeft aan onder welke categorie de fout valt. U omcirkelt de betreffende code.

A - blok 25		
glazen	glazen	(25.1) glazen; 20.1 glaazen; 15.4 glazun; 25.4 glassen
dieven	dieffen	(25.2) dieffen; 15.4 dievun; K.1 dievn; 25.4 dieffen
aardig	ardig	(25.3) aardug, -deg, -dich; T.1 ardig; K.1 adig
kassa	kassa	25.4 kasa; 20.1 kassaa; 25.1 kaza
dorpshuis	dorpshuis	(K.1) dorp-, dop-; K.3 drops-; 10.2 doorps-
koffertje	koffertje	25.4 kofertje; 25.5 kofferje; 25.2 kovertje
hitte	hite	(25.4) hite; K.2 hitten; T.1 hette
schaduw	schaduw	20.1 schaaduw; 10.1 sga-; 20.3 -duuw, -dieuw
randje	rantje	(15.1) tje; 15.4 randju; 25.5 randtje; K.1 ranje, randj
eeuwig	oeuwig	(25.3) eeuwig, -weg; (20.3) ewig, ewig, ewig
daklozen	daklozen	25.1 daklosen; 20.1 -loozen; K.1 dakloze
angstig	angstig	10.6 anstig, ankstig; 25.3 angstug, angsteg; K.1 ansgig
diefstal	diefstal	10.5 diefstal; K.1 -sal, -stl, diestl
sommige	sommige	(25.4) somiges; (25.3) sommuge; 10.7 zom-; 15.4 -gu
kantoor	kantoor	(10.2) kantortje; 25.5 kantoorje; 50.4 can-
6 aantal goed (afbreken bij minder dan 8 goed in dit blok)		

Figuur 4.1 Voorbeeld van een foutenanalyse in blok 25



Het kan voorkomen dat een leerling twee fouten in één woord maakt, zoals bij *ardeg*, en *eeweg* in Figuur 4.1. Beide fouten moeten worden gecodeerd en bij de betreffende spellingcategorieën worden meegeteld.

Een fout kan ontstaan als een spellingcategorie niet wordt toegepast of als de categorie onterecht wordt toegepast. Bij fouten als *hont* en *grapig* worden de spellingcategorieën 15.1 en 25.4 niet en bij *krand* en *wiellen* onjuist toegepast. In beide gevallen worden de fouten met 15.1 en 25.4 gecodeerd.

3a Scoren van fouten door aanvullende codering

Het kan voorkomen dat een leerling een fout maakt die niet op het formulier voorkomt. In dat geval dient u zelf de fout te coderen. Bijvoorbeeld, de *iu* bij *dorpshuis* in Figuur 4.1 wordt als T.2 er bij geschreven. Voor het toekennen van de juiste code is het belangrijk om goed op de hoogte te zijn van de fouten- en spellingcategorieën van het *PI-dictee*; zie Tabel 2.1 en het scoreformulier.

Zo nu en dan komt u een fout tegen die in geen enkele categorie past. Bijvoorbeeld, het duidelijk 'los' schrijven van woorddelen, zoals *ver haaltje*, is een echte fout en telt mee bij de bepaling van het aantal fouten, maar er is geen aparte categorie voor. In de analyse van fouten wordt deze fout niet meegenomen of er wordt een categorie gezocht die zoveel mogelijk overeenkomt; in het geval van het voorbeeld kan 10.4 worden gekozen, want daar gaat het om samengestelde woorden en wordt het losschrijven van de samenstellende delen als fout beschouwd.

Ook zijn er soms fouten die (nog) niet als fout worden beschouwd, omdat de betreffende regel nog niet aan bod is geweest. Bijvoorbeeld, het (niet) schrijven van een hoofdletter wordt in de eerste blokken van het dictee niet fout gerekend; in blok 5 is zowel *Jaap* als *jaap* goed. Maar zodra de leerling de regels daarover wel zou moeten kennen, worden de fouten wel gecodeerd (categorie 50.6).

3b T en K fouten

Fouten bij de keuze van het juiste teken worden als T-fouten gescoord: T.1 als er een verkeerd teken wordt geschreven, bijvoorbeeld *foet* voor *voet* of *veek* voor *week*. Bij T.2 gaat het om een omkering- of verwisselingsfout, zoals *w* in plaats van *m*, *ei* in plaats van *ie*, *eo* voor *oe*. T fouten zijn vooral in de blokken 5 en 10 informatief. In de hogere blokken kunnen ook T-fouten voorkomen, maar meestal vallen dergelijke fouten onder een spellingcategorie. Bijvoorbeeld, *swaai* als fout voor *zwaai* in blok 15 wordt doorgaans als een 15.7 fout gescoord.

Bij de K-categorie gaat het om fouten tegen de klankstructuur van het woord. K.1 staat voor het weglaten van een klank of klankgroep, bijvoorbeeld *barst* wordt *bast*. K.2 staat voor het toevoegen, *tros* wordt *trost*. K.3 is een volgordeverwisseling zoals *fiest* voor het woord *fiets*. K.3 betreft uitsluitend de klankvolgorde in het woord en niet, zoals bij T.2, het letterteken.

Fouten met betrekking tot de juiste weergave van de klankstructuur worden tot en met blok 10 met vermelding van de betreffende woordstructuur gescoord. Voor eenlettergrepige woorden worden de categorieën van blok 5 gebruikt. Bijvoorbeeld, *zwat* voor *zwaard* en *wam* voor *warm* vallen beide onder spellingcategorie 5.6 en worden daarom zowel bij 5.6 als bij K.1 gescoord. Voor samengestelde woorden geldt categorie 10.4 en voor drie medeklinkers achter elkaar is categorie 15.3 gereserveerd. Dus *postkoest* is een 10.4, K.3 fout, en *starfwerk* een 15.3, K.3 fout.

Fouten met betrekking tot de klankstructuur van het woord uit blok 15 of hogere blokken worden eveneens als K-fouten genoteerd, maar er wordt geen categorie vermeld, tenzij het een 15.3 fout in blok 15 betreft. De weglating van /t/ in *diefsal* of van /r/ in *dopshius* in blok 25 worden daarom beide slechts als K.1 gescoord, maar *spong* voor *sprong* uit blok 15 is nog 15.3, K.1.

Soms ontstaat een fout omdat een verkeerde klank of klankgroep wordt waargenomen. Een leerling schrijft bijvoorbeeld *verdaag* in plaats van *vandaag*. Vooral bij oudere leerlingen is het niet aannemelijk dat een dergelijk fout op een onjuiste klank-tekenkoppeling berust, maar te maken heeft met een gebrekkige kennis van de woordklank. Dergelijke fouten hebben niets met spelling per se te maken en worden niet gecodeerd.

3c Overgeslagen woorden of onleesbare fouten

Bij een groepsafname komt het voor dat sommige leerlingen een woord overslaan. Dit rekent u als fout, maar uiteraard is deze fout niet verder te analyseren.

Er zijn ook fouten die in het geheel niets meer met het gevraagde woord te maken lijken te hebben. Bijvoorbeeld, de leerling moet *rups* schrijven, maar schrijft *flindur*, of er zou *koets* moeten staan en de leerling schrijft *ugees*. Het is duidelijk dat hier geen overeenkomst met het doelwoord meer is te zien. In het laatste geval is het woord zodanig verminkt, dat op geen enkele manier is na te gaan welk woord er had moeten staan. Dergelijke woordverminderingen worden verder niet geanalyseerd in spellingcategorieën. U kunt er wel afzonderlijk notitie van maken.

4 Naar een overzicht van foutencodes

Vervolgens telt u de omcirkelde codes per fouten- en spellingcategorie en noteert u het aantal achter de betreffende categorie in de tabel op het scoreblad (zie Figuur 6.1). Als bij de spellingcategorieën - tot en met het blok waarin afgebroken is - niets is genoteerd, dan worden deze door de leerling beheerst. De andere categorieën leveren nog problemen op.

Wanneer u de gegevens van een groep leerlingen, bijvoorbeeld een niveaugroep of een klassengroep, verder wilt analyseren, dan kunt u gebruikmaken van de klassenstaat waarvan een kopieerexemplaar bij deze handleiding is gevoegd. U neemt hiervoor de gegevens van de scoreformulieren van de leerlingen op de klassenstaat over.

4.3 Het gebruik van de normen

U kunt de totaalscores omzetten in normscores. Op die manier krijgt u een goed beeld van de prestatie van een leerling in vergelijking tot de normgroep. De in Bijlage 3 vermelde normen gelden voor zowel vorm A als vorm B en betreffen de totaalscores. Er zijn drie soorten normen: percentielscores, niveaugroepen en didactische leeftijdsequivalenten.

Percentielscore

Ten eerste kan men in Tabel 1 een zogenaamde *percentielscore* opzoeken. Deze score geeft aan hoeveel procent van de leerlingen een lagere score heeft gehaald dan de betreffende leerling. Hoe hoger de percentielscore, hoe beter de leerling heeft gepresteerd in vergelijking met leerlingen die evenveel onderwijs hebben gehad. Percentielscores maken het mogelijk tamelijk nauwkeurig te bepalen welke positie de leerling inneemt ten opzichte van de medeleerlingen in de normgroep.

Er zijn 11 halfjaarlijkse tabellen: vanaf midden groep 3 tot en met midden groep 8. Per groep worden telkens de normscores op twee meetmomenten gegeven, één halverwege of midden het schooljaar en één aan het eind van het schooljaar. U zoekt eerst de juiste tabel en daarna in die tabel de ruwe score op. U treft daarnaast de bijbehorende percentielscore aan.

Bijvoorbeeld, wanneer een leerling aan het eind van groep 4 een totaalscore van 48 heeft gehaald, dan zoekt u in de tabel *eind groep 4*. U ziet dat hier een percentielscore van 7 bij hoort. Dit wil zeggen, dat 7% van de leerlingen uit groep 4 in de normgroep een score lager dan 48 heeft gehaald.